

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ПРОФВІДБОРУ

Щербан Т. Д. ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СИСТЕМІ ПРОФВІДБОРУ. У статті розглянуто особливості взаємозв'язку психологічних феноменів «професійна готовність» та «відповідальність» в контексті формування професійної придатності. Виокремлено когнітивні і регулятивні процеси типів життєвих світів особистості. Здійснено аналіз впливу «вміння дати відповідь» на систему професійно-орієнтованих стратегій поведінки індивіда. Отримані емпіричні результати доводять, що у студентів старших курсів спостерігається значний зсув у напрямку екстернального контролю, що в цілому негативно позначається на формуванні рівня відповідальності та тягне за собою неготовність особистості до розвитку професійно-важливих якостей майбутніх фахівців. Таким чином, професійна готовність інваріативна за структурою, типова у відображенні своїх функцій та варіативна відносно індивідуального прояву.

Ключові слова: професійний відбір, готовність до професійної діяльності, професійна відповідальність, типи життєвих світів особистості.

Щербан Т. Д. ИССЛЕДОВАНИЕ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В СИСТЕМЕ ПРОФОТБОРА.

В статье рассмотрены особенности взаимосвязи психологических феноменов «профессиональная готовность» и «ответственность» в контексте формирования профессиональной пригодности. Выделены когнитивные и регулятивные процессы типов жизненных миров личности, обеспечивающих целостность профотбора будущих специалистов. Осуществлен анализ влияния «умение дать ответ» на систему профессионально-ориентированных стратегий поведения индивида. Полученные эмпирические результаты показывают, что у студентов старших курсов наблюдается значительный сдвиг в направлении экстернального контроля, в целом негативно сказывается на формировании уровня ответственности и влечет за собой неготовность личности к развитию профессионально важных качеств будущих специалистов. Таким образом, профессиональная готовность, инвариантная по структуре, типичная в отражении своих функций и вариативная относительно индивидуального проявления.

Ключевые слова: профессиональный отбор, готовность к профессиональной деятельности, профессиональная ответственность, типы жизненных миров личности.

Постановка проблеми. У науковій системі організаційної психології все більшої актуальності набуває дослідження професійного відбору майбутніх фахівців. Серед першочергових завдань науковці відмічають підвищення ефективності функціонування професійних спільнот такими працівниками, які мають необхідні психологічні якості для успішного оволодіння професією. Одним із критеріїв, що ілюструє важливість підготовки якісних кадрів є фактор готовності майбутнього фахівця до здійснення професійної діяльності.

Професійна готовність виражається передусім в тому, щоб оперативно приймати доцільні рішення у постійно мінливих соціальних умовах, беручи на себе відповідальність як за сам процес так і за наслідки тих чи інших дій. Багатогранність розуміння психологічного концепту «здатність діяти відповідально» зумовлює диференціювання власної глибинної суб'єктивності

відносно сприйняття навколишньої дійсності. Такий підхід у розумінні інтернального та екстернального типу світосприйняття дозволяє аналізувати комплексність чинників, що формують структуру оцінкових компонентів системи профвідбору.

Вивчення факторів впливу на професійну готовність в комплексному розумінні профвідбору стає актуальним завданням як у дослідженні вершин професійного акме, так і в здійснюваній щоденній діяльності фахівця. Ряд дослідників звертають увагу на дві групи таких факторів: зовнішні, що дають можливість досягнути професійної самореалізації через сприятливі умови, створені соціальними та професійними потребами суспільства та внутрішні – професійне самовизначення, співвіднесення особистісних здібностей та особливостей з майбутнім обраним фахом, наявність цілей та їх реалізація. Однак визначальним фактором, який демонструє саме розвиток особистості, є фактор «професійної відповідальності».

Дослідження поведінки особистості, що орієнтована професійним самовизначенням, охоплює широкі часові межі (минуле-майбутнє). «Питання профвідбору достатньо складне. В його основі знаходиться об'єктивне протиріччя між необхідністю прийняття рішення про професійну придатність студента з можливостями одержання при цьому достовірної і надійної інформації». Оскільки професійна готовність майбутнього фахівця та механізм стратегій досягнення професійних цілей формуються в період навчання особистості у вузі, то найбільш доцільним є вивчення її саме у студентському віці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми психологічної готовності фахівця до діяльності (в контексті структурування чинників професійної придатності) знаходимо в роботах Б.Г. Ананьєва, Г.О. Балла, О.О. Бодальова, Б.С. Братуся, Н.Ю. Волянчук, В.І. Гордієнко, Є.О. Клімова, Л.М. Карамушки, С.Д. Максименка, Л.М. Мітіної, Л.А. Снігур, Т.С. Яценко та інших. Так, професійно-особистісний ріст студента забезпечується через трьохрівневу «призму готовності»: морально-психологічну, змістовно-інформаційну та операційно-діяльнісну. На цьому наголошують Ю.К. Бабанський, Є.В. Бондаревська, В.А. Сластенін. Вивчення змісту та структури професійно-придатності ведеться в рамках професійно-компетентнісного підходу такими психологами як І.Д. Бех, О.А. Дубасенюк, В.І. Лозова, Н.Г. Ничкало, С.І. Подмазін, О.Л. Пруцакова та ін.

Однак на сьогодні сам підхід в розумінні поняття «професійний відбір» потребує комплексного розгляду, оскільки й бачення успіху в професії все більше ускладнюється різнорівневими показниками. Аналітичною перспективою виступає вивчення питання відповідальності особистості, як фактору готовності до професійної діяльності в аспекті формування атрибуції успіху, механізму цілепокладання, інтернально-екстернального світобачення «життєвих світів».

Формулювання мети статті. Мета дослідження – вивчити особливості взаємозв'язку понять «професійна готовність» та «відповідальність» в контексті виявлення перспективних шляхів розвитку систем профвідбору.

Виклад основного матеріалу. Зазначається, що необхідною умовою успішного оволодіння професійною майстерністю є досить високий розвиток вміння чинити відповідально. З іншої сторони, готовність фахівця до здійснення професійної діяльності, розуміється нами як цілісний системний конструкт, реалізований через потреби і здібності, детерміновані суспільними вимогами до професії. Це ті базисні взаємообумовлені складові без вивчення яких, неможливо зробити висновок про професійну придатність студента до праці.

Більшість дослідників схиляються до думки, що проблему дослідження відповідальної поведінки, як важливого фактора профпридатності, варто перш за все вивчати з позиції структурування вже наявних теоретико-методологічних підходів. Так, зокрема, виявлення структури і функцій відповідальності досліджується В. А. Бодровим та О. Г. Луценко [2, 3]. Детермінацію змін особистісних якостей під впливом наміру «чинити відповідально» вивчали Л.І.Дементій та М.В.Муконіна. К.Муздабаєв характеризує відповідально-сміслову сферу особистості як особливу форму контролю за успішністю працівника [9].

Однак в дослідження поведінки особистості, що піддається аналізу профпридатності, необхідно включити комплексну оцінку особистості, яка б охоплювала головні професійно значимі якості. Так особистісні якості, що характеризують концепт «відповідальність», науковцями об'єднано в наступні групи [10, с. 396]:

1. Перша група – риси характеру, що відображають відношення особистості: до праці (працьовитість, сумлінність, активність і ін.), до колективу й окремих людей (доброта, чуйність, вимогливість, тактовність, обов'язковість, принциповість і ін.), до самого себе (самокритичність, упевненість, самоконтроль, акуратність і ін.).

2. Друга група – риси характеру, що проявляються у поведінці: моральні (чесність, обов'язковість, порядність, справедливість і ін.), волеволі (наполегливість, рішучість, спритність і ін.), емоційні (спокій, сміливість, стійкість, тривожність і ін.).

3. Професійні якості (знання, навички, досвід, уміння, ерудиція).

4. Інтегральні властивості особистості й індивіда (здоров'я, працездатність, інтелект і ін.).

А.В.Ткачов зазначає: «Під професійною відповідальністю розуміється властивість особистості, що відбиває відношення суб'єкта до її змісту й результатів, до інших суб'єктів і самого себе в процесі праці» [10, с.395].

Ряд авторів (М.Н.Берулава, Є.П.Ільїн, В.М.М'ясищев) відмічають, що професійна відповідальність здебільшого пов'язана з такими феноменами, як локус контролю та успішність в системі професійної діяльності. Розвиваючи її, в особистості з'являються навички прогнозування, цілепокладання; відбувається процес формування життєвих і професійних планів в найближчому і віддаленому майбутньому; розвиваються волеволі якості майбутніх фахівців; верифікується ціннісно-мотиваційна позиція в процесі професійного становлення.

У процесі дослідження компонентів структури профвідбору особистості до майбутньої діяльності, Ф.Хайдер з'ясував, що причинний аналіз вчинків безпосередньо пов'язується з відчуттям відповідальності індивіда та локалізується на трьох рівнях: 1) безпосередність (просторова близькість) – опосередкованість (просторова віддаленість); 2) можливість передбачити результат; 3) навмисність (інтенціональність) здійснюваних вчинків.

У залежності від того, чи передбачувані дії чи дії навмисного характеру, особистості приписують той чи інший рівень відповідальності. Однак, якщо розглядати атрибуцію відповідальності у контексті вивчення феномену професійного успіху, то на нашу думку такий погляд на відчуття відповідальності має дещо функціональний ухил, в той час, як цілісна характеристика суб'єкта інтернальності не враховується зовсім. Мається на увазі розгляд не тільки самого процесу атрибутування результатів професійної діяльності, а й того індивіда, який приписує причину діяльності та того, якому вона приписується. Як слушно зауважує А.Налчаджян, наявність цінностей у особистості є прямо-пропорційним відчуттю відповідальності – «відповідальність виникає лише після того, коли вже виникли чи існують цінності і соціальні норми» [7, с.153].

Так, Е. Фром зауважує, «Слово «відповідальність» втратило свій початковий зміст і використовується звичайно як синонім обов'язку. Обов'язок – поняття із сфери несвободи, тоді як відповідальність – поняття із сфери свободи». Різноманітність зовнішніх і внутрішніх аспектів «вміння дати відповідь» в подальшому впливає на систему вибору професійно-орієнтованих стратегій поведінки індивіда загалом та уявлення успіху в конкретизованій діяльності як такого, зокрема.

Зазначений когнітивно-емоційний динамічний підхід до розуміння процесів, що передують становленню професійної ідентичності (а разом з тим мають значення для системи професійного відбору) доповнюється встановленням типу життєвого світу особистості, що дозволяє прогнозувати успішність в досягненні цілей та самий характер цілей, що ставляться. Для цього необхідно з'ясувати, як відповідальність породжує певний тип атрибуції у «різних особистостей».

Якщо брати за основу широке визначення відповідальності, наведене К. Абульхановою як «самостійне, добровільне здійснення необхідності в рамках та формах, що визначені самим суб'єктом», а далі «виступає як ідеальне мисленнєве моделювання суб'єктом відповідальної ситуації, її меж та рівня складності, а потім – практичне здійснення» [1, с. 67], то постає ряд питань, на які ми в нашому дослідженні спробуємо дати відповідь:

1. Чи існує типологія, за якою можна визначити складність життєвого світу і, як наслідок, дослідити, як вказаний індивід атрибує складність змодельованої професійної ситуації, у якій доведеться діяти відповідально?

2. Чи можна певним чином прослідкувати динаміку (ріст) векторної зміни «зовнішній ↔ внутрішній локус контролю» і причини, що зумовлюють наступні атрибуції особистості стосовно професійної діяльності та цілей, які вона ставить перед собою?

3. Як аналіз атрибутів відповідальної поведінки співвідноситься з іншими критеріями структури профвідбору в цілому?

Питання життєвої стратегії коротко можна охарактеризувати як індивідуальну організацію, постійну регуляцію ходу життя у співвідношенні з цінностями даної особистості та її індивідуальною направленістю [1, с. 69]. Це цілісність вибору, визначення та реалізації цінностей, що потенційно спрямована на успішну реалізацію життєвого плану. Однак зміни (перепони), що можуть траплятись на шляху людини, не повинні підштовхувати її до втечі від відповідальності, а навпаки – сприйматись як рушійний компонент світотворчості.

Слід зазначити, що гіпотеза В.Н.Дружиніна «визнає» соціальний вплив на певний «варіант життя» як цілісну психологічну характеристику індивідуального буття, що визначається типом відношення до світу, – тобто фактично в дечому співзвучна з «сценаріями життя» за Е.Берном (спрямованість сценарію на певну індивідуальну розв’язку та підтримка з боку батьків). «Існують незалежні від індивіда, вироблені людством та відтворені в часі варіанти життя. Людина в залежності від конкретних обставин може вибрати той чи інший варіант, але варіант може бути йому нав’язаний. Ступінь свободи індивіда і міра тиску на нього зовнішнього світу – соціального середовища – залежать від конкретних історичних умов» [5, с. 12].

Однак, навіть враховуючи таку фатальність в типологізації особистості, автор допускає можливу зміну варіанту життя, де не останню роль якраз і відіграє вміння опинитися перед з питанням вибору, вмінням чинити відповідально.

Спробуємо співставити декілька досліджень у варіативності життєвих світів (Е.Берн, В.Василюк, Т.Титаренко, К.Хелкана), які на нашу думку, в найбільшій мірі виступають основою або навпаки – є наслідковим механізмом атрибуції відповідальності (Див. табл. 1.) [4, 14].

Таблиця 1

Типології життєвих світів

	Стратегії поведінки			
	I	II	III	IV
Вікова періодизація формування сценарію за Е. Берном	<i>Початок формування життєвого сценарію.</i> 1-4	<i>Вирішення, яким буде сюжет сценарію.</i> 4-7	<i>Завершення формування сценарію, додавання певних деталей.</i> 7-12	<i>Перегляд сценарію і надання йому більш реальних рис.</i> 12 - підлітковий вік
Типологія життєвих світів за Ф. Василюком	<i>Інфантильний:</i> зовнішньо легкий і внутрішньо простий світ, що відображається у	<i>Реалістичний:</i> внутрішньо простий і зовнішньо складний світ, виявляється в	<i>Ціннісний:</i> внутрішньо складний і зовнішньо легкий, базується на внут-	<i>Творчий:</i> внутрішньо складний і зовнішньо важкий. Основа світу – втілен-

	миттєвому задоволенні потреб.	«опредмечуванні» свого життя. Кредо: багато діяти, щоб досягти в майбутньому задоволення.	рішній цілісності. Головний принцип – принцип цінності.	ня свого екзистенційного призначення
Типологія дисгармонійних світів за Т. Титаренко	<i>Егоцентричний:</i> несуперечливий, монолітний, цілісний, синкретичний. Варіанти дисгармоній: демонстративний або надімпульсивний тип. Старший дошкільний вік	<i>Конформний:</i> диференційований, багатовимірний, об'ємний. Варіанти дисгармоній: екстравертований та нестійкий тип. Молодший шкільний вік	<i>Нормативний:</i> конвенційний, «правильний», ірраціональний, сумлінний. Варіанти дисгармоній: психастенічний і сенситивний тип. Підлітковий вік	<i>Регулятивний:</i> моральний, релятивний, Варіанти дисгармоній: гіпертимний та інтровертований тип. Старший підлітковий та юнацький вік
Стадії морально-відповідального розвитку К. Хелкана	<i>Об'єктивна відповідальність.</i> Відсутнє прийняття і розрізнення внутрішньої і зовнішньої причинності. Конформність стосовно зовнішніх правил.	<i>Гетерономна (суб'єктивна) відповідальність та автономна суб'єктивна відповідальність.</i> Менша значимість результатів; негативні наміри особистості визнаються керівниками. В подальшому викристалізується поведінка індивіда, незалежна від навколишніх людей чи груп. Набір, як центральний елемент діяльності.	<i>Відповідальність як соціальна повинність.</i> Почуття обов'язку, індивідуальної свободи. Людина, як носій правил певної соціальної культури	<i>Перехідна (відносна) відповідальність та об'єктивна відповідальність.</i> Співзалежність самоусвідомлення та використання норм відповідно до намірів. Внутрішня відповідальність як головний критерій оцінки рівня моральної зрілості. Моральна автономія в прийнятті рішень.

Якщо поглянути на сформовану типологію, то можна прослідкувати наступні тенденції:

1) «первинна» конформність, як спосіб адаптації до життєвих обставин з ускладненням життєвого сценарію, повинна переростати в усвідомлення можливості робити самостійно вибір. І, якщо на першому етапі вона є вкрай потрібною для ефективної взаємодії у світі, то в подальшому з розвитком – «застрявання» на ній призводить до викривлення поняття відповідальності. Звідси варто підходити до питання професійної готовності не тільки як до етапу, що характеризується адаптацією до професії, а й до такого, що здатний орієнтувати особистість у процесі професійного самовизначення.

2) динамічно розвинена професійна здібність «брати на себе обов'язок за вчинок» рухається по смислового ланцюгу: адаптація – самоусвідомлення – воля – самоцінність, що загалом відповідає вимогам профпридатності майбутнього фахівця;

3) навіть найбільш складно-організований світ піддається варіативності, оскільки несе в собі потужне мотиваційне ядро, здатне долати кризи та дисгармонії. Однак, без розвитку відповідальності загалом, професійної зокрема, неможливе усвідомлене проходження етапів перетворення спонукань на мотив. А тому проблема профвідбору не окреслена рамками одного вікового періоду в житті людини. Вона є актуальною і в той період коли особистість переосмислює вже опановану професію чи стоїть перед вибором опанувати іншу.

Так чи інакше, будь-яка періодизація ставить перед дослідниками в подальшому питання: як можна прослідкувати виникнення того чи іншого світу, як проходить сам механізм подальшого ускладнення світів, як зовнішня соціально-конформна відповідальність переростає у внутрішню відповідь або, навпаки, супроводжується втечею від відповідальності, як зовнішня атрибуція переростає у внутрішню.

Кожен етап відіграє важливу роль в процесі становлення як особистості загалом, так і професійної ідентичності зокрема, але не визначає його з фатальною безвихіддю. «Центральна проблема особистого життя – чи зможе особистість стати суб'єктом власного життя. Особистість, як суб'єкт життя – це ідея про індивідуально-активну людину, що будує умови життя та своє відношення до нього» [1, с. 28].

Вивчення відповідальності особистості, як основного критерію системи профвідбору, безпосередньо пов'язане з дослідженням локусу контролю. Науковцями доведено (А. Налчаджян, Хекхаузен), що екстернальність чи інтернальність прямопропорційні до відчуття успіху в професійній діяльності. На нашу думку, вміння студента трактувати причинно-наслідкові події формує в нього концептуальне бачення процесу і змісту професійного самовизначення. Біфуркаційною точкою формування діяльнісного мотиву та обраних інструментів досягнення цілей виступає саме локус контролю. На емпіричному рівні вивчення даного феномену ми застосували методіку дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Є. Бажин, Є. Голінкіної, О. Еткінда.

Адаптована до російської вибірки шкала локусу контролю передбачає:

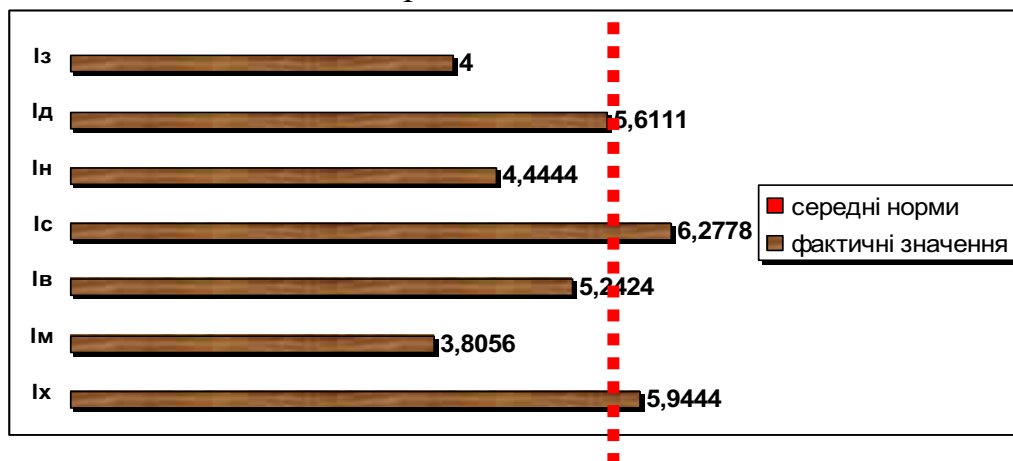
1. Відмінність між людьми за спрямованістю локусу контролю на екстернальний і інтернальний вектори:

а) екстернальний: всі події – це результат дії зовнішніх сил, а саме випадковості, інших осіб та ін.

б) інтернальний: всі події – це результат власної діяльності.

2. Локус контролю характеризується типовістю приписування на всі життєво важливі ситуації, що трапились з індивідом. До прикладу: особистість атрибутує як успіх так і невдачу професійного характеру приписуючи причину подій або виключно зовнішнім подіям, або навпаки – результату виключно власних дій.

Процедура дослідження за методикою РСК відбувалась на досліджуваних 180 осіб серед яких студенти 1-х та 5-х курсів Мукачівського державного університету наступних спеціальностей: «Практична психологія» «Менеджмент», «Фінанси і кредит», «Технологія та конструювання виробів з шкіри» «Технологія та конструювання швейних виробів». Результати порівняння отриманих даних подаються на рис 1.

Екстернальний

Рис. 1. Отримані показники за методикою РСК (рівень суб'єктивного контролю) студентів 1-го курсу.

Як видно з рис. 1, істотно відрізняються від норми ($X_{\text{норм}} = 5,5$) шкали Iz, Ic, Im $X_{\text{сеп}} = 3,81$. Екстернальна орієнтація за шкалою Iz $X_{\text{сеп}} = 4$ ($\sigma = 1,20$) свідчить про загальний низький рівень суб'єктивного контролю. Студенти-першокурсники переважно не вважають себе здібними контролювати події, ситуації, власне життя.

У студентів 1-го курсу, спостерігається достатній рівень ідентифікації своїх досягнень з критеріями успішності в сім'ї, що в свою чергу, стимулює до інтернального типу сприйняття відповідальності в сфері сімейних стосунків (Ic $X_{\text{сеп}} = 6,28$ ($\sigma = 1,65$)).

Низьким показником характеризується шкала Im $X_{\text{сеп}} = 3,81$ ($\sigma = 1,26$). Це можна про тлумачити як недостатню віру у власне вміння активно формувати своє коло спілкування. За таких умов досліджувані не використовують наявних соціальних ресурсів, не отримують необхідну соціальну підтри-

випадку характеризує досліджуваних з високим показником екстернальності в зазначених шкалах, як таких, що демонструють неспроможність відповідати професійним вимогам обраної професії.

Прояв відповідальності на рівні професійної діяльності безумовно є наслідком особистісно-сформованої позиції вміння чинити відповідально. Говорячи про типологію життєвих світів індивіда, помічаємо й певну модифікацію у вчинкових намірах що ведуть до морально-відповідального вибору. Цей факт пояснюється не тільки онтогенетичним розвитком особистості, він підтверджує модифікації, детерміновані типологічно, відповідно до особливостей об'єкта і засобів професійної діяльності. Адже професійні задачі різного рівня складності вимагають від майбутнього фахівця відповідний «внутрішній ріст». Звідси суб'єктна міра професійної готовності детермінована індивідуальним досвідом професійної діяльності. Відображення індивідуальної міри оволодіння і реалізації соціально-історичного та соціально-типового виявляється у готовності особистості до здійснення професійної діяльності на певному рівні життєвого світу. Таким чином, професійна готовність інваріативна за структурою, типова в відображенні своїх функцій та варіативна відносно індивідуального прояву.

Висновки. Загалом, проведений теоретичний аналіз зазначених емпіричних досліджень, що стосуються теми відповідальності особистості в комплексній структурі профвідбору, підтверджує той факт відношення особистості до виконуваної діяльності в майбутньому, який в свою чергу, є прямопропорційним ступеню усвідомлення індивідом обов'язків і оволодінням усвідомленими завданнями у процесі формування готовності до професійної діяльності.

Отже, орієнтуючись на дослідження феномену відповідальності вітчизняних та зарубіжних науковців були зроблені наступні висновки: процес якісного становлення суб'єкта професійної діяльності та розвиток його професійного майбутнього багато в чому залежить від розвитку рівня відповідальності, що представлена окремо в певному життєвому світі. Об'єктивізація виявленого загального рівня локусу контролю оцінки психологічних особливостей досліджуваних в ситуації профвідбору сприяє підвищенню достовірності діагностики професійно-важливих якостей індивіда. Це розкриває нові перспективи в професійному відборі спеціалістів будь-якої сфери діяльності людини.

Перспективою подальшого наукового дослідження є вивчення психологічних особливостей професійної відповідальності, яка забезпечує можливість майбутньому спеціалісту свідомо і цілеспрямовано організовувати власний розвиток професійного простору, формування професійної життєдіяльності у контексті взаємодії з різними ситуаційними обставинами та особистісними пріоритетами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская – М. : Мысль, 1991. – 299 с.

2. *Бодров В. А.* Психологические исследования проблемы профессионализации личности // Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала / Под ред. В. А. Бодрова. – М. : Ин-т психол. АН СССР, 1991. – С. 3-26.
3. *Бодров В. А.* Профессиональная ответственность как психологическая категория субъекта деятельности / В. А. Бодров, Г. Луценко // Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала. – М. : Ин-т психологии АН СССР, 1991. – С. 157-167.
4. *Василюк Ф. Е.* Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Ф. Е. Василюк – М. : Издательство Московского университета, 1984. – 200 с.
5. *Дружинин В. Н.* Варианты жизни : Очерки экзистенциальной психологии. / В. Н. Дружинин – М. : ПЕР СЕ; СПб. : ИМАТОН-М, 2000. – С. 12.
6. *Муздыбаев К.* Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Л. : Наука, 1983. – 239 с.
7. *Налчаджян А. А.* Атрибуция, дисонанс и социальное познание. / А. А. Налчаджян – М. : Когито-Центр, 2006. – 415 с.
8. *Савчин М. В.* Психологія відповідальної поведінки : [монографія] / М. В. Савчин. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 280 с.
9. *Титаренко Т. М.* Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності [Текст] : наук. вид. / Т. М. Титаренко – К. : Либідь, 2003. – 376 с.
10. *Ткачов А. В.* Проблема професійної відповідальності особистості в психології / А. В. Ткачов // Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць Національного університету цивільного захисту України – Випуск 8. – 2010. – С. 395-400.

REFERENCES transliterated

1. *Abul'hanova-Slavskaja K. A.* Strategija zhizni / K. A. Abul'hanova-Slavskaja – М. : Mysl', 1991. – 299 s.
2. *Bodrov V. A.* Psihologicheskie issledovanija problemy professionalizacii lichnosti // Psihologicheskie issledovanija problemy formirovanija lichnosti professionala / Pod red. V. A. Bodrova. – М. : In-t psihol. AN SSSR, 1991. – S. 3-26.
3. *Bodrov V. A., Lucenko A. G.* Professional'naja otvetstvennost' kak psihologicheskaja kategorija sub#ekta dejatel'nosti / V. A. Bodrov, A. G. Lucenko // Psihologi-cheskie issledovanija problemy formirovanija lichnosti professionala. – М. : In-t psihologii AN SSSR, 1991. – S. 157–167.
4. *Vasiljuk F. E.* Psihologija perezhivaniya (analiz preodolenija kriticheskikh situacij) / F. E. Vasiljuk – М. : Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, 1984. – 200 s.
5. *Druzhinin V. N.* Varianty zhizni : Oчерki jekzistencial'noj psihologii. / V. N. Druzhinin – М. : PER SE; SPb. : ИМАТОН-М, 2000. – S. 12.
6. *Muzdybaev K.* Psihologija otvetstvennosti / K. Muzdybaev. – L. : Nauka, 1983. – 239 s.
7. *Nalchadzhjan A. A.* Atribucija, disonans i social'noe poznanе. / A. A. Nalchadzhjan – М. : Kogito-Centr, 2006. – 415 s.
8. *Savchin M. V.* Psihologija vidpovidal'noї povedinki : [monografija] / M. V. Savchin. – Ivano-Frankivs'k : Misto NV, 2008. – 280 s.
9. *Titarenko T. M.* Zhittevij svit osobistosti: u mezhah i za mezhami budennosti [Tekst] : nauk. vid. / T. M. Titarenko – К. : Libid', 2003. – 376 s.
10. *Tkachov A. V.* Problema profesijnoї vidpovidal'nosti osobistosti v psihologii / A. V. Tkachov // Problemi ekstremal'noї ta krizovoї psihologii. Zbirnik naukovih prac' Nacional'nogo universitetu civil'nogo zahistu Ukraїni – Vipusk 8. – 2010 – S. 395-400.

Shcherban T. D. RESEARCH OF THE RESPONSIBILITY IN THE SYSTEM OF FUTURE SPECIALISTS SELECTION. The peculiarities of the relations between psychological phenomena of "professional commitment" and "responsibility" in the context of formation of professional competence have been considered in the article. The cognitive and regulatory processes of types of the vital worlds of personality to ensure the integrity of the selection of future specialists have been distinguished. The analysis of influence of "ability to give an answer" for the system of the professionally-oriented strategies of behavior of individual has been carried out. The empirical results prove that the students of senior courses have a considerable change in direction of external control that on the whole negatively affects on the forming of level of responsibility and entails unreadiness of personality to the development of professionally-important internalss of future specialists. In other words, the psychological fact of delegating responsibility to other people in this case characterizes subjects with a high externality factor in these scales, such as that demonstrate an inability to meet the professional requirements of their chosen profession. Demonstration of responsibility at the level of professional activity is certainly a result of personal-formed positions the ability to act responsibly. Analysing the typology of the vital worlds of individual, the certain modification in performance intentions that conduce to the morally-responsible choice has been distinguished. This fact is explained not only by ontogenetic development of personality, it confirms the modifications of determined typology, in accordance with the features of object and facilities of professional activity. Thus, professional readiness is invariable by its structure, typical in the reflection of the functions and variable relatively to individual display.

Keywords: professional selection, professional readiness, professional liability, types of life-worlds of the individual.

Отримано 19.01.2015
